

Chương III

CÁC NGÀNH GIUN

NGÀNH GIUN DẸP

Bài 11

SÁN LÁ GAN

I – MỤC TIÊU

- Nhận biết sán lông còn sống tự do và mang đầy đủ các đặc điểm của ngành Giun dẹp.
- Hiểu được cấu tạo của sán lá gan đại diện cho Giun dẹp nhưng thích nghi với kí sinh.
- Giải thích được vòng đời của sán lá gan qua nhiều giai đoạn ấu trùng, kèm theo thay đổi vật chủ, thích nghi với đời sống kí sinh.

II – THÔNG TIN BỔ SUNG

- Sán lá gan là đại diện có đối xứng hai bên đầu tiên. Vì thế trước khi vào bài, GV cần làm rõ đặc điểm của kiểu đối xứng hai bên. Đó là kiểu đối xứng chỉ vẽ được một mặt phẳng chia dọc cơ thể thành hai nửa hoàn toàn giống nhau mà thôi. Nói khác đi cơ thể đối xứng hai bên là cơ thể có hướng di chuyển đầu hướng về phía trước, do đó cơ thể phân biệt được thành hai nửa : phải và trái, đầu và đuôi, lưng và bụng.

- Sán lá gan phát triển qua nhiều giai đoạn ấu trùng và thay đổi vật chủ. Khác với ấu trùng của nhiều động vật khác, ấu trùng của sán lá gan có thể sinh sản vô tính, làm tăng số lượng cá thể của chúng gấp hàng nhiều lần trong quá trình phát triển.

- Vòng đời kí sinh của sán lá gan phức tạp vì qua chọn lọc tự nhiên, chúng tích lũy được đặc điểm trao đổi giữa 2 vật chủ : vật chủ chính và vật chủ trung gian.

Qua trao đổi vật chủ, sán lá gan dễ gặp nhiều tình huống dẫn đến tỉ lệ tử vong cao như trứng không gặp nước, ấu trùng từ trứng nở ra bị cá ăn mất, ấu trùng không gặp cơ thể ốc thích hợp, ốc chứa vật kí sinh bị các vật khác ăn thịt...

Để duy trì nòi giống, sán lá gan đã thích nghi theo hướng đẻ nhiều trứng, rồi ấu trùng lại có khả năng sinh sản, làm cho số lượng các thế hệ sau của chúng tăng lên rất nhiều, để dù tỉ lệ tử vong rất cao, chúng cũng còn một tỉ lệ đáng kể để tiếp tục tồn tại và phát triển.

III – PHƯƠNG TIỆN THIẾT BỊ DẠY HỌC CẦN THIẾT

- Tranh vẽ về sán lông, sán lá gan : cấu tạo ngoài, cấu tạo trong.
- Mô hình, tiêu bản sán lông, sán lá gan.
- Tranh vẽ sơ đồ phát triển hay vòng đời của sán lá gan.
- Một số mẫu các loài ốc nhỏ (ở đồng ruộng, ao hồ) là vật chủ trung gian của sán lá gan.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TIẾT HỌC

1. Gợi ý lời giới thiệu

Trâu bò và gia súc nói chung ở nước ta bị nhiễm bệnh sán lá nói chung, sán lá gan nói riêng rất nặng nề. Hiểu biết về sán lá gan sẽ giúp con người biết cách giữ vệ sinh cho gia súc. Đây là một biện pháp rất quan trọng để nâng cao hiệu quả chăn nuôi gia súc.

2. Các hoạt động

- *Hoạt động 1* : **Tìm hiểu cấu tạo và di chuyển, dinh dưỡng ở sán lá gan** (qua so sánh với sán lông).

+ Cách thực hiện : Sán lông, sán lá gan còn rất xa lạ với nhiều học sinh. Để tiếp cận, GV cần có mẫu vật, tranh vẽ kết hợp với bài giảng để cung cấp thông tin cho HS.

Kiểm tra, thu nhận thông tin của HS bằng cách điền các cụm từ vào chỗ thích hợp trong bảng sau :

Sau đây là bảng đã ghi đúng.

Bảng. Đặc điểm cấu tạo của sán lông, sán lá gan

STT	Đại diện		Sán lông	Sán lá gan	Ý nghĩa thích nghi của sán lá gan
	Đặc điểm				
1	Mắt		Phát triển	Tiêu giảm	Thích nghi với kí sinh
2	Lông bơi		Phát triển	Tiêu giảm	Do kí sinh, không di chuyển
3	Giác bám			Phát triển	Để bám vào vật chủ
4	Cơ quan tiêu hoá (nhánh ruột)		Bình thường	Phát triển	Đồng hoá nhiều chất dinh dưỡng
5	Cơ quan sinh dục		Bình thường	Phát triển	Để nhiều theo quy luật ở động vật kí sinh

- Hoạt động 2 : Vòng đời kí sinh của sán lá gan

Cách thực hiện : GV giới thiệu sơ đồ về vòng đời, đặc điểm của một số giai đoạn ấu trùng.

Chú ý : Các giai đoạn sống ngoài môi trường nước, ấu trùng đều có cơ quan di chuyển như lông bơi (ở ấu trùng lông) và đuôi (ở ấu trùng đuôi), sau đó có thể cho HS dùng tranh vẽ để trình bày tiếp tục vòng đời của sán lá gan.

Trên cơ sở đó cho HS thảo luận về bốn tình huống nêu ra trong bài như :

1. Trứng không gặp nước
2. Ấu trùng không gặp ốc thích hợp
3. Ốc chứa vật kí sinh bị động vật khác ăn thịt
4. Kén bám vào rau, bèo, không gặp trâu bò ăn phải...

Từ đó tìm ra hướng thích nghi của sán lá gan như thế nào ?

V – KẾT LUẬN

GV cho HS nhắc lại kiến thức vừa học, chú ý sử dụng kết quả hoàn thiện bảng để tóm tắt các nội dung đã hoạt động và hướng tới ghi nhớ.

VI – ĐÁP ÁN CÂU HỎI CUỐI BÀI

Câu 1 và câu 2 : căn cứ vào “Các thông tin bổ sung” để giải thích.

Trâu bò ở nước ta mắc bệnh sán lá gan với tỉ lệ rất cao, vì chúng làm việc trong môi trường đất ngập nước. Trong môi trường đó có rất nhiều ốc nhỏ là vật chủ trung gian thích hợp với ấu trùng sán lá gan. Thêm nữa, trâu bò ở nước ta thường uống nước và ăn các cây cỏ từ thiên nhiên, có các kén sán bám ở đó rất nhiều.

VII – TÀI LIỆU THAM KHẢO

Các tài liệu số : 3, 8, 16, 21 phần 1 SGK.